

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN KURTARILMASI

Büyükelçi (E) Selim Yenel
Global İlişkiler Forumu İcra Kurulu Başkanı

Türkiye - AB ilişkilerinin son durumuna ilişkin çok sayıda makale, rapor, sanal toplantı ve diğer türden değerlendirmeler yapılıyor. Bunlar özellikle son bir yılda arttı. Bunun nedeni, Türkiye'deki başarısız darbe girişiminin ardından Temmuz 2016'dan bu yana ilişkilerde giderek artan bozulma. İlişkiler hiçbir zaman kolay olmamıştı, ancak her gerilemenin ardından kısa bir süre sonra bir durulma ve yakınlaşma çabası olurdu. Bu sefer durum böyle değil. Dört buçuk yıl sonra ortam daha da kötüye gitti. Bu yüzden geri dönüşü olmayan bir noktaya ulaşmadan önce kanamayı durdurmalı ve ilişkiyi kurtarmalıyız.

Her iki tarafta da derin bir güvensizlik var. İronik bir şekilde, 2005 yılında katılım müzakerelerinin başlamasından kısa bir süre sonra, her iki tarafın da yakınlaşması gereken bir zamanda yapısal ve siyasi sorunlar ortaya çıktı. Süreç zarar gördü. Asıl hasar, ortaklığın tüm yönlerini de kapsayan 18 Mart 2016 tarihli göç anlaşmasının ardından geldi. Türkiye'den Yunanistan'a yasadışı geçişler önemli ölçüde azalırken, AB, darbe girişiminin sonrasını bahane ederek taahhütlerini yerine getirmede seçici olmaya karar verdi.

Madalyonun diğer tarafında AB, bir yandan Türkiye'yi demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konularında geri atığını ileri sürerken, diğer taraftan mültecileri ve göçü istismar etmekle suçladı.

Bu görüşlerden bağımsız olarak taraflar birbirleriyle konuşmadıkça ileriye doğru bir adım atmak zor. Her iki tarafta da yanlış anlamalar ve yanlış bilgiler var. Kamuoyları kutuplaşıyor.

Taraflar birbirinden uzaklaşıyor ve ilk adımın karşı taraftan gelmesini bekleyerek, yakınlaşmak için gerçek bir çaba göstermiyor. İşin garibi, iki taraf da niyet yok.

Yeni Komisyon ve Konsey ile başlayan diyalog, göç ve Doğu Akdeniz, Suriye veya Libya'daki durum gibi daha çok AB'nin çıkarlarını ilgilendiren konulara odaklandı. Ancak bu ilişkideki ana unsurlar; üyelik müzakereleri, Gümrük Birliği'nin güncellenmesi, Türk vatandaşlarına vize muafiyetlerinin sağlanması ve her düzeyde sürdürülebilir ve düzenli bir diyalogun sağlanmasıdır.

Kabul edilsin veya edilmesin, her iki tarafın da birbirine ihtiyacı var. 10-11 Aralık'ta toplanacak olan Avrupa Konseyi, AB'nin Türkiye'ye karşı tutumunu tartışacak. Yunanistan ve Güney Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de olup bitenlerle ilgili olarak Türkiye'ye

karşı sert bir dil ve önlemler talep ediyor. Katılım sürecini sona erdirmek gibi daha da güçlü kararları destekleyen Avusturya veya Gümrük Birliği'ni askıya almak isteyen Fransa gibi ülkeler de var. Bunlar kendilerini ve başkalarını boş yere tehlikeye atan düşüncelerdir. İlişkiler, tüm temel alanlarda durmuş vaziyettedir. Dolayısıyla, AB'nin alacak daha somut önlemi kalmadığı gibi, takınılacak sert üslup sadece durumun kötüleşmesine neden olacak ve tarafları birbirinden daha da uzaklaştıracaktır.

1 Ekim 2020 tarihinde toplanan AB Konseyi, *"Yunanistan ve Kıbrıs'a yönelik yasadışı faaliyetlerin durdurulması yönünde yapıcı çabaların sürdürülmesi halinde, AB Konseyi başta Gümrük Birliği ve ticaretin kolaylaştırılması olmak üzere, karşılıklı temaslar, üst düzey diyalog ve 2016 AB - Türkiye Bildirisi uyarınca göç konularına ilişkin işbirliğinin devam ettirilmesi konularının yer alacağı pozitif bir siyasi AB - Türkiye gündeminin hayata geçirilmesi hususunda mutabık kalmıştır"* çağrısında bulunmuştur. Bu, bazı üyeleri memnun etmiş olabilir, ancak Türkiye'ye zarar verecek gerçek önlemler olmamasına rağmen koşullar koymak Türkiye üzerinde işe yaramaz.

Her iki tarafta da köklü bir değişiklik olmadan ilişkiler arzu ettiğimiz noktaya ulaşmayacaktır. Taraflar, katı politikalarına kendilerini hapsediyor gibi görünüyor. Her iki taraftaki ifadelerin de hatırı sayılır şekilde yumuşaması gerekiyor.

Şu anda birçok gözlemci, farklılıkları nasıl gidereceklerini ve neler yapılabileceğine dair ipuçlarını araştırıyor.

İçinde bulunduğumuz durumda ilişkileri iyileştirebilecek seçenekler sınırlı olsa bile hala olasılıklar var. Her ne yapılacak olursa olsun ilerlemek gerekiyor, yoksa ilişkiler kopup gidecek.

Türkiye pek çok zorluğu barındıran bir demokrasi. Bununla birlikte, insan haklarına, hukukun üstünlüğüne ve demokratik değerlere güçlü bir şekilde inanan dirençli, canlı ve gelişmiş bir topluma sahip. Türkiye, reform yolunda ilerlemeli ve bu reformların uygulanmasına devam etmeli; AB de bu zorlukların üstesinden gelinebilmesi için diğer birçok aday ülkeye yaptığı gibi Türkiye'ye yardımcı olmalıdır.

Tekrarlamak gerekirse, Türkiye için kilit noktalar, katılım müzakerelerini yeniden başlatmak, vize muafiyetini tamamlamak, Gümrük Birliği'ni geliştirmek ve üst düzey temaslar kurmaktır. AB'nin temel ilgi alanları ise göç ve Türkiye'nin önemli rol oynadığı uluslararası meselelerdir.

Gerçekçi olmak gerekirse, hiç kimse katılım müzakerelerinde herhangi bir ilerleme beklememelidir. Vize serbestisi konusunda Türkiye, AB'den kendi yükümlülüklerini yerine getirmesini istemek için kalan kriterleri yerine getirmek zorunda. Gümrük Birliği'nin güncellenmesi siyasi sorunlar nedeniyle tıkanı. 2015 yılında Komisyon ile kararlaştırılan yol haritasındaki unsurların (kamu alımları, hizmetler ve tarım gibi) gözden geçirilmesi ve değiştirilmesi, farklı alanların (dijital ekonomi gibi) belirlenmesi daha uygun olabilir. Temmuz 2019'da, AB Konseyi, *"Ortaklık Konseyi'nin ve AB-Türkiye üst düzey diyaloglarının şimdilik başka toplantılar yapmaması"* kararı aldı. Yine de AB, pek çok üçüncü ülkeyle ve hatta aday olmayanların da aralarında bulunduğu Balkan ülkeleriyle düzenli Zirveler düzenlemektedir.

Türkiye beklentileri karşılansa bile ilişkiler üç nedenle sınırlı kalacaktır. Biri, daimi Kıbrıs meselesi. Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik çabalar, Türkiye'nin AB ile

ilişkileri kadar eskidir. Şimdiye kadar boşa giden sayısız girişimde bulunuldu. Bu sorunu çözmeden veya AB yapılarını ve karar alma mekanizmalarını değiştirmeden üyelikle ilgili olumlu adımlar beklenmemelidir.

Türkiye'nin üyeliğinin önündeki ikinci engel ise nüfus. AB kurumlarında ve genel olarak, üyelerin ağırlığı, nüfus sayısına göre belirlenir. Avrupa Parlamentosuna, Komisyona üyelik ve diğer AB kurumlarındaki görev dağılımı buna göre düzenlenir. Dolayısıyla Türkiye'nin üyeliği bu kurumlarda Almanya ile aynı ağırlığı taşımak demektir. Bu, Türkiye'nin üyeliğinin önünde büyük bir engeldir.

Son olarak, AB aksini iddia etse de, din ve kültürel farklılıklar üstü kapalı bir mânia olmaya devam ediyor.

Türkiye'nin üyeliğinin önünde başka gerekçeler öne sürülse de en önemli engeller yukarıda bahsedilenlerdir. Bu zorluklara rağmen, tarih bize hiçbir şeyin durağan kalmadığını ve beklenmedik bir şekilde değişebileceğini öğrettiğinden, düzgün bir ilişkiye sahip olmak çok önemlidir.

Bu arada uluslararası alandaki değişikliklere bakmak gerekir. Biden Yönetimi büyük olasılıkla çok taraflılığa dönecektir. ABD ve AB arasında Obama döneminde başlayan Transatlantik Ticaret Ortaklığı görüşmeleri nihayet gerçekleşebilir. Rusya ciddi bir endişe kaynağı olmaya devam edecek. Orta Doğu, ittifakların değiştiği bir dönüşüm geçiriyor. AB'ye üye olmaları için Balkanlar'ın desteğe ihtiyacı var. Yükselen güç Çin ve Hindistan etkilerini artırmaya devam edecek. Küresel görünümün nasıl evrildiği göz önüne alındığında, Türkiye ile AB'nin çekişmesi kabul edilemez. Dış politika, enerji, ekonomi, yeşil mutabakat ve ticaretten, terörizmle mücadele ve diğer örtüşen çıkarılara kadar yakınlaşılabilecek pek çok alan var. Mevcut durumdan kim kâr ediyor? Sadece iki tarafın da gelişmesini ve güçlenmesini istemeyenler.

Sonuç olarak, Türkiye'nin coğrafi ve tarihsel olarak her zaman çok yakın olduğu AB, onun en büyük ticaret ortağı ve en büyük yatırımcısıdır. Gelecek hakkında düşünecek olursak, sürdürülebilir, dürüst bir birliktelik içinde olmak her iki tarafın da yararındır.

Bu Gordion Düğümünden çıkış yolu aslında çok basit. Yapılmamış bir şey yapılsın. Doğu Akdeniz, insan hakları, Kıbrıs, Gümrük Birliği, göç veya vize muafiyeti gibi tüm konularda diyalog kurulsun. Tehdit veya sert dil kullanmadan. Üyelik hedefini unutmadan, geçmiş suçlamaları bırakarak, yukarıda bahsedilen konular hakkında gerçek tartışmaları içeren yeni bir ilişki düşünülmeli. Zaman değişti ve yeniden başlanmalı. Bir masa etrafında toplanılsın ve iki tarafın da nereye gitmek istediğini tartışarak gerçek bir konuşma yapılsın. Küçükten başlayarak giderek daha esaslı konular ele alınsın. Güven oluşturulsun. Önümüzdeki beş veya on yıl içinde nerede olunacağı düşünülsün. Retorik bir kenara konulsun, konuşulsun ve daha büyük çıkarılara odaklanılsın. 10 - 11 Aralık tarihlerinde toplanacak AB Konseyi yapıcı olacaksa bu yönde bir araya gelmek için çağrıda bulunmalı.